

Standartlar Çerçevesinde EBYS ve e-Arşiv Uygulamalarında Kurumsal Yeterlilik Gereksinimini ve Nitelikli İnsan Gücünü Geliştirme Faaliyetleri

Uzm. Zeynep AKDOĞAN

*Ankara Üniversitesi BEYAS Koordinatörlüğü; Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı
Doktora Öğrencisi*

Prof. Dr. Fahrettin ÖZDEMİRCİ

Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

Öz

Elektronik belge yönetim sistemleri (EBYS) ve e-Arşiv uygulamaları, ilgili ulusal/uluslararası norm ve standartlar ile ilgili kurumsal gereksinimler çerçevesinde oluşturulmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelerin uygulamalara doğru ve eksiksiz biçimde yansıtılması uygulamaların işlevselliği bakımından önem taşımaktadır. Dinamik yapıya sahip uygulamaların genel olarak bilgi ve belge yönetimi ile bilişim-teknoloji altyapı boyutu bulunmaktadır. EBYS ve e-arşiv uygulamalarında çalışacak personelin belge yönetimi, bilişim sistemleri, bilgi güvenliği, bilgi sistemleri entegrasyonu ve diğer konularda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. EBYS ve e-arşiv uygulamalarına yönelik yapılacak eğitimler, uygulamaların hizmet kalitesini arttıracaktır. Bununla birlikte kurumlarda yetişmiş insan gücü, uygulamaların daha iyi yönetilmesine ve geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bildiride, EBYS ve e-arşiv uygulamalarında yetişmiş insan gücü gereksinimi, AÜ ve TSE'nin yapacağı eğitimler kapsamında irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: *TS 13298, EBYS, e-Arşiv, Eğitim*

Giriş

Ülkemizde pek çok kurum elektronik belge yönetim sistemlerini (EBYS) kullanmaktadır. Kurumlarda kullanılan EBYS uygulamalarının belge yönetimi ve arşiv disiplini, ulusal ve uluslararası standartlar, hukuk kuralları çerçevesinde doğru ve etkin kullanılması için pek çok başarı kriteri bulunmaktadır. Başarı kriterlerinin ilk sıralarında kurumsallaştırma, belge yönetimi ve arşiv sisteminin kurumda tamamlanmış olması, üst yönetim desteği, personel eğitimi ile ilgili konu

uzmanlarının EBYS uygulamasının her sürecine (oluşum, gelişim, yönetim) dâhil edilmesi yer almaktadır (Akdoğan ve Özdemir, 2016, s.54). Kurumlarda EBYS uygulamalarında yer alan her düzeyde kullanıcının (personelin) sürekli eğitimine ihtiyaç duyulmaktadır.

Kurumlarda EBYS ve e-Arşiv sistemlerinde çok farklı alanlardan insan gücüne ihtiyaç bulunmaktadır. *Üst yöneticiler*, kurumlarda EBYS ve e-Arşiv sistemlerini destekleyerek ve sürdürülebilirliğini sağlayan kişilerdir. *Bilişimciler*, EBYS ve e-arşiv sistemlerinin teknik altyapısını oluşturan, diğer bilgi sistemleri ile teknik entegrasyonu gerçekleştiren, teknolojik olarak sistemin sürdürülebilir ve güncel yapısını koruyan kişilerdir. *Belge yöneticisi ve arşivciler*, kurumun belge yönetimi ve arşiv yapısını oluşturan, EBYS ve e-Arşiv sisteminin iş akışlarını belirleyerek arşivcilik yöntem ve tekniklerine göre sistem mimarisini bilişimcilerle beraber oluşturan kişilerdir. *Kurumun tüm çalışanları ise* EBYS ve e-Arşiv uygulamaları süresinde yer alan kişilerdir. Bir kurumda kapsama alanı bu kadar yaygın olan, iş süreçlerinin yürütüldüğü e-Belge yönetimi ve e-Arşiv sistemlerinin etkin ve sürdürülebilir biçimde oluşturulması ve kullanılması her düzeyde eğitimleri gerektirmektedir. Bu bağlamda e-Belge yönetimi ve e-Arşiv uygulamaları, belge yöneticisi ve arşivciler ile bilişimcilerin EBYS ve e-Arşiv sistemlerine ilişkin eğitimleri birlikte yürütmelerini ön plana çıkarmaktadır. Kurumlarda EBYS ve e-Arşiv sistemlerine yönelik verilecek eğitimlerin personelin görev ve sorumluluklarına göre kademeli olarak verilmesi önemli noktalardan birisini oluşturmaktadır. EBYS ve e-arşiv sisteminde personelin yapacağı işlemleri içeren teorik ve uygulamalı eğitimler birlikte yürütülmelidir. Belge yönetimi ve arşiv disiplini literatürüne önemli katkılar sağlayan Cook arşiv otomasyon sistemlerine yönelik verilecek eğitimlerin, teoriler ve genel prensipler çerçevesinde verilerek personelin sistemin çalışma mantığını doğru şekilde kavraması açısından yararlı olacağını vurgulamaktadır (Cook, 1992, s.10). Eğitimler, kurumlarda EBYS ve e-Arşiv sisteminin önemi, boyutları, iş süreçlerine etkileri ve personelin iş süreçlerinde sistemi en iyi nasıl kullanacağı gibi noktalara odaklanmalıdır.

EBYS ve e-Arşiv Sistemlerinde İnsan Gücü Gereksinimi

e-Belge yönetimi ve e-Arşiv sistemlerinin bir kurumda etkin olması: iki temel unsura bağlıdır. **Birincisi**, etkin kurumsal yapılar; **ikincisi**, yetki ve sorumluluklardır. Bu unsurlar net olarak ortaya konulmadan e-Belge yönetimi ve e-Arşiv sistemleri bir kurumda etkin olarak yönetilememekte; en iyi, en nitelikli olarak tanımlanan yazılımlara sahip olmak yetmemektedir. Teknolojinin geldiği noktada meseleye yalnızca bir bilişim ve mühendislik alanı üzerinden bakmamak gerekmektedir. Bilişim alanından belki daha da etkili ve insanlık tarihini

yönlendirecek olgu, bilgiyi yenilikçi bilgi sistemlerini kullanarak yönetebilmektir.

Bu bağlamda, e-Belge yönetimi ve e-Arşiv sistemlerinde ihtiyaç duyulan ürünlerin ve yazılımların standartlara uygunluğunun sertifikalandırılması yetmemekte; kurumların bilgi sistemi süreçlerini yönetebilme yeteneği, iş ve işlem süreçlerini e-ortamda yürütme becerisi ve başarısı, e-Belge yönetimi ve e-Arşiv sistemlerini kullanma yetkiliğinin ölçülmesi ve sertifikalandırılması gerekmektedir. Kurum ve kuruluşlar olarak bizler bu konuda ne kadar hazırlıklıyız, bilgi varlıklarımızı ve bilgilerimizi bilgi sistemlerinde ne kadar düzgün yönetebileceğiz, bunun için teknoloji tek başına yeterli olacak mı? Bu açıklamalar ışığında şu tespitte bulunabiliriz, e-Belge yönetimi ve e-Arşiv çalışmaları disiplinler arası çalışmaları gerektirmektedir. Bu alanın gerektirdiği farklı formasyona sahip kişilerin birlikte çalışabilmesi için, ortak bir platformda buluşabilmesi için, e-Belge yönetimi ve e-Arşiv alanında eğitimlere ihtiyaç olduğu açıktır.

Belge yöneticisi ve arşivciler sadece belge-bilginin toplanmasında, depolanmasında değil, değerlendirilip analiz edilmesinde ve yeni teknolojilerin kullanımında etkin olmalıdır. “Belge merkezleri ve arşivler, geleceğin ‘Veri Merkezleri’dir. Artık ‘Kurum Arşivi’ olmayacak, ‘Kurum Veri Merkezi’ olacak, bu veri merkezlerinde biz belgeyi nasıl yönetiriz. Sanırım üzerinde durulması gereken önemli hususlardan birisi de budur. Yeni ufuklar, yeni kuramsal yaklaşımlar gerektirir” (Özdemirci, 2017, 229.s.). Belge yöneticileri ile bilişimcilerin birlikte çalışması, alanı ileri götürmek için şarttır. Belgenin/bilginin e-ortamda etkin, güvenilir üretimi ve yönetimi, işbirliklerinin yapılmasını, deneyimlerin paylaşılmasını gerektirmektedir. Ülkemizde çok değerli yazılımcılar var, ancak kurguya da ihtiyaç var, sistematize etmeye de ihtiyaç var. Biz bunları yapabilirsek, ihtiyaçlarımızı ortaya koyabilirsek, **yerli yazılımların niteliği de artacaktır.**

Kurumlar bundan 10, 20, 50, 100 yıl sonra kendilerini nerede görmek istiyorlar? Yol haritalarını ona göre çizecekler, e-Belge yönetimi ve e-Arşiv sistemlerini ona göre şekillendirecekler. e-Belge yönetimi ve e-Arşiv sistemlerinin etkin ve sürdürülebilir platformlarda yönetimi kurumlarımızın, toplumumuzun, devletimizin geleceğidir. Artık elektronik belge yönetimi ve elektronik arşivler bilgi sistemlerinin ve bilişim yönetiminin en önemli ve en büyük alanını oluşturmaya başlamış, bilgi sistemlerin baş aktörü haline gelmiştir. Elektronik belge yönetimi ve e-arşiv uygulamaları, e-imzanın kullanımını hızla yaygınlaştırmış, güvenli belge-bilgi üretmenin ve paylaşmanın en güzel örneklerini oluşturmuştur. Kapsama alanı, etkileri çok geniş ve çok çok uzun soluklu olan başta e-Belge yönetimi ve e-Arşiv sistemleri olmak üzere bilgi sistemleri ve bilişim yönetimi uygulamalarının geliştirilmesinde, yönetilmesinde

ve kullanımında bilgi/belge yöneticileri ve arşivciler, bilişimciler, bilgisayar mühendisleri, yazılım mühendisleri, yönetim bilimciler birlikte çalışmalıdır.

Disiplinlerarası yaklaşımla yapılmasının gerekli olduğu öngörülen eğitimlerin, e-Belge yönetimi ve e-Arşiv sistemlerinin gerek geliştirilmesinde gerekse etkin olarak uygulanmasında birlikte çalışılması gereken uzmanların beraber çalışmalarını sağlamaktır. Bu sağlandığında ise e-Belge yönetimi ve e-Arşiv sistemleri kurumlarda etkin, güvenli ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulabilecektir.

Ankara Üniversitesi ve Türk Standartları Enstitüsü: TS 13298 Eğitimleri

Ülkemizde EBYS ve e-arşiv uygulamalarında, TS 13298 Elektronik Belge ve Arşiv Yönetim Standardı, alana yönelik diğer düzenlemeler ve mevzuat hakkında bilgi, beceri ve yetkinliğe sahip nitelikli insan gücüne ihtiyaç bulunmaktadır. Bu ihtiyacı gidermek amacıyla Ankara Üniversitesi (AÜ) ile Türk Standartları Enstitüsü (TSE) arasında 11.04.2016 tarihinde işbirliği protokolü imzalanmıştır. İmzalanan protokol standardizasyon, uygunluk değerlendirme, belgelendirme, elektronik belge, e-arşiv bilgi yönetimi ve bilişim sistemleri alanlarında ortak çalışmalar yapmasına yönelik işbirliği yapılmasına yöneliktir. Protokol kapsamında, kamuda TS 13298 Standardı çerçevesinde EBYS ve e-arşiv uygulamalarına yönelik eğitimler, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri, standartlaşma ile EBYS alanında nitelikli personel yetiştirilmesi hususlarında çalışmalar yapılmaktadır.

TS 13298 Elektronik Belge ve Arşiv Yönetim Sistemi Standardı (2015 revizyonu ile) Ürün Sertifikasyonu ve Kurum Yeterlilik Sertifikasyonu olmak üzere iki sertifikalama getirmektedir. Kurum Yeterlilik Sertifikasyonu kurum EBYS süreçlerini yönetebilme yeteneği, iş ve işlemlerin EBYS ortamında yürütme becerisi ve başarısı, mevzuata uygun iş ve işlem süreçlerinin yürütülmesi gibi yetkinliklerinin ölçülmesi hedeflenmektedir (TS 13298, 2015).

Kamu kurumlarının 31.07.2017 tarihine kadar, Üniversite ve Belediyelerin ise 31.12.2017 tarihine kadar EBYS'ye geçmesi için Başbakanlık Müsteşarlığının Mayıs 2017'de aldığı karar göz önüne bulundurulduğunda, EBYS uygulamalarının tüm kamu kurum ve kuruluşlarını kapsayacağı açıktır. 2017/21 sayılı e-Yazışma Projesi konulu Başbakanlık Genelgesi'nde 158 kamu kurum ve kuruluşunun EBYS kullanmaya başladığı belirtilmektedir (e-Yazışma Projesi, Genelge, 2017) Kamu kurum ve kuruluşlarının EBYS kullanmaya yönlendirilmeleri, e-Arşivlerin de hızla kurumların gündemine girmesine neden olmaktadır. Kurumlarda bilgi ve belge yönetimi disiplininin öngördüğü yöntem ve tekniklere uygun sürdürülebilir EBY ve e-Arşiv uygulamaları ise bilişim

personeli, bilgi ve belge yöneticilerinin sistem içinde aktif olarak görev almalarını gerektirmektedir.

Bu bağlamda Türk Standartları Enstitüsü (TSE) ve Ankara Üniversitesi arasında 11 Nisan 2016 tarihinde imzalanan standardizasyon, uygunluk değerlendirme, elektronik belge ve arşiv yönetim sistemi ile bilişim sistemleri alanlarında işbirliği gerçekleştirilmesini içeren protokol çerçevesinde Ankara Üniversitesi Bilgi Yönetim Sistemleri Belgelendirme Merkezi (BİL-BEM), Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi (ANKUZEM), Türk Standartları Enstitüsü (TSE) birlikte çalışmalarını sürdürmektedir.

Kurum ve kuruluşların bu yetkinlikleri kazanabilmesi için bu alanda ilgili bilgi birikimi olan insan gücüne olan ihtiyacı karşılamayı bir kamusal sorumluluk olarak gören Ankara Üniversitesi ve TSE birlikte Uzaktan Eğitim Teknolojileri ve Yöntemleri kullanılarak Sertifika eğitimi çalışmaları başlatmıştır.

Eğitimin Genel Kapsamı şu şekildedir;

- Elektronik Belge ve Arşiv Yönetim Sistemi ile ilgili mevzuat ve standartlar, TS 13298
- Elektronik Belge ve Arşiv Yönetim Sistemi Standardı çerçevesinde Kurum Dosya Planı, Saklama Planı, EBYS Kullanım Özellikleri
- Kurumlarda EBYS'ye Geçiş ve EBYS Yönetimi
- EBYS İç ve Dış Entegrasyonlar
- Teknik Altyapı- Denetim- Güvenlik- Süreklilik ve Sürdürülebilirlik
- Bilgi Güvenliği
- Standardizasyonun Önemi ve Süreçleri

Ana hatlarıyla bu kapsamda planlanan eğitim programının amacı:

- Kamu kuruluşları ve özel sektörde, başta TS 13298:2015 Standardı olmak üzere ilgili mevzuata uygun olarak elektronik belge ve arşiv yönetim işlemlerini yürütebilmeyi sağlayacak yaklaşım, yol, yöntem ve teknikleri öğretmek ve uygulama becerisi kazandırmak.
- Kurum ve kuruluşlarda elektronik belge ve arşiv yönetim süreçlerinde çalışan, çalışmak isteyen kişilerin bilgi, beceri ve yetkinliklerini arttırmak.
- Kurumların idari etkinlikleri sonucu elektronik belge yönetim sistemlerinde oluşan güncel ve geriye dönük belge birikimi ve bilgi akışının iş/hizmet odaklı, kurumun örgütsel ve idari yapısı uyarınca önceden belirlenmiş elektronik belge yönetimi politikasına göre sistematik kurallar doğrultusunda yönetilip işletilmesi becerilerini arttırmak.
- Elektronik belge ve arşiv yönetim uygulamalarını etkin yürütmesini sağlayacak beceri ve kazanımlara sahip insan gücü alt yapısını geliştirmek olarak özetleyebiliriz.

Sonuç

Kamu ve özel sektörde kurumsal, yönetsel dinamikler ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak elektronik belge ve arşiv yönetim sistemleri her geçen gün kurum ve kuruluşlarda hayata geçirilmekte ve hatta zorunlu tutulmaktadır. Elektronik belge ve arşiv yönetim sistemi uygulamaları kurum ve kuruluşlarda nitelikli personelin varlığını her geçen gün daha da artırmaktadır.

EBYS Uygulamalarına geçen kurumların, EBYS uygulamalarına yönelik politikalarını, stratejilerini, prosedürlerini ve eylem planlarını doğru ve eksiksiz biçimde geliştirmeleri kurumlarında ilgili konuda yetişmiş insan gücüne bağlıdır. Personel eğitimi ile kurumlarda EBYS uygulamalarına yönelik *farkındalık* ve *bilinç* oluşturulacaktır. Değişim ve dönüşüm iyi yönetilemez ise kurumlar belleklerini kaybetmek ile karşı karşıya kalacaktır. Kurumlar güvenli ve sürdürülebilir EBYS ve e-Arşiv sistemlerini hayata geçirerek kurumsal belleklerini geleceğe taşıyabileceklerini göz ardı etmemelidir.

Kaynakça

- Akdoğan, Z., Özdemir, F. “e Process of Institutionalization of Electronic Records Management Systems in Universities: Ankara University e-BEYAS Application”, Journal of Communication and Computer, 13 (2016) 50-54. doi:10.17265/1548-7709/2016.01.008.
- Cook, Michael, Arşiv otomasyonuna giriş: bir ramp çalışması. Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşiv Dairesi Başkanlığı, 1992.
- e-Yazışma Projesi, Genelge (2017/21). T.C. Resmi Gazete, (30210), 14 Ekim 2017.
- Özdemir, F. “Belge ve Arşiv Yönetiminde Yeni Ufuklar ve Kuramsal Yaklaşımlar”. **Bilgi ve Belge Yönetimi: Kuramsal Yaklaşımlar/** Yayına hazırlayanlar: Bülent Yılmaz, Turgay Baş, Semanur Öztemiz, Meltem Dişli.- İstanbul: Hiperlink, 2017. İçinde 219-232. ss.
- TS 13298 Elektronik Belge Ve Arşiv Yönetim Sistemi. Ankara: TSE, 2015.